

ונשמרתם מאד לנפשתיכם

(1) דברים פרק ד

(ט) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך: (י) יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחרב באמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון: ... (טו) ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחרב מתוך האש: (טז) פן תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל תבנית זכר או נקבה:

(2) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב עמוד ב

תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, בא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום, המתין לו עד שסיים תפלתו. לאחר שסיים תפלתו אמר לו: ריקא, והלא כתוב בתורתכם (דברים ד') רק השמר לך ושמור נפשך וכתוב (דברים ד') ונשמרתם מאד לנפשתיכם, כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום? אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי? אמר לו: המתן לי עד שאפייסך בדברים. אמר לו: אילו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום - היית מחזיר לו? - אמר לו: לאו. ואם היית מחזיר לו, מה היו עושים לך? - אמר לו: היו חותכים את ראשי בסייף. - אמר לו: והלא דברים קל וחומר; ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר - כך, אני שהיית עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים - על אחת כמה וכמה! מיד נתפייס אותו הגמון, ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום.

(3) משנה מסכת אבות פרק ג משנה ח

רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר (דברים ד') רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר (שם) ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו:

(4) מהרש"א על ברכות דף לב/ב

כתיב בתורתכם רק וגו'. האי קרא בשכחת התורה קמיירי כמ"ש פן תשכח את הדברים וגו' ובפ"ג דאבות שנינו כל השוכח ד"א ממשנתו כו' כאלו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך וגו' וכן האי קרא ונשמרתם מאד לנפשתיכם וגו' איירי שלא נאמין בשום תבנית פסל וגו' ולא איירי הני קראי כלל בשמירת נפש אדם עצמו מסכנה ומיהו במסכת שבועות (לו ע"א) דריש ליה תלמודא נמי למלתא אחריתי דהיינו אזהרה למקלל עצמו מנין שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך וגו' ע"ש וחסיד הזה גם שלא ידע אם יתפייס ההגמון מ"מ לא פסק להשיב לו שלום שלא היה חושש לסכנה כמו במלך עכו"ם ואנס שאמרו להפסיק וכ"ש דשרי להשיב מפני סכנה וק"ל:

(5) תלמוד בבלי מסכת שבועות דף לו עמוד א

והמקלל עצמו וחבירו כו'. אמר רבי ינאי: ודברי הכל. עצמו, דכתיב: (דברים ד') רק השמר לך ושמור נפשך מאד, כדרבי אבין אמר רבי אילעא, דאמר: כל מקום שנאמר השמר פן ואל - אינו אלא לא תעשה. וחבירו, דכתיב: (ויקרא י"ט) לא תקלל חרש.

(6) חיזושי הריטב"א מסכת שבועות דף לו עמוד א

ואמרינן עצמו דכתיב השמר לך. וא"ת אם כן היאך לוקה דהא דרשינן כמה מילי מהאי קרא שלא יעמוד במקום סכנה ושלא יאכל ושלא ישתה דברים הרעים והוה ליה לאו שבכללות שאין לוקין עליו, ולא מילתא היא דהא לא מיקרי לאו שבכללות כיון שכל האזהרות מענין אחד הם לשמור את עצמו ...

(7) תוספות מסכת שבועות דף לו עמוד א

ושמור נפשך מאד - תימה בקללה ד"ה חייב ובחובל עצמו איכא פלוגתא (ב"ק צא): חבלה נמי תיפוק ליה מהאי קרא או מוהשמרו מאד לנפשתיכם ועוד תימה דבפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סו.) דחיק לאשכוחי אזהרה למקלל אביו מנשיא וחרש

ודיין ליגמר ממקלל עצמו וי"ל דאי לאו דאשכחנא אביו לא הוה גמרינן בעצמו מה שלא מצינו שאסור בחבירו.

8 דברים פרק כב פסוק ח

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו:

9 רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יא

הלכה ד

אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו אדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים חייב לעשות להן חוליה גבוהה עשרה טפחים או לעשות לה כסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות. וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שני' (דברים ד' ט') השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים.

הלכה ה

הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהן ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד על כך מכין אותו מכת מרדות.

10 ספר מנחת חינוך - מצוה תקמו - תקמו - אות יא

עיקר הלימוד דכתב הר"מ דהשמר לך וגו' קאי על שמירת הגוף, מבואר בברכות ל"ב ע"ב גבי חסיד אחד שהתפלל ונתן לו הגמון שלום ולא החזיר לו וכו', אמר לו כתיב בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך וגו' וכתוב ושמרתם מאד לנפשותיכם וכו' אילו הייתי חותך וכו'. ואיני מבין דבקרא דרק השמר וגו' כתיב כי לא ראיתם כל תמונה וגו', אבל שמירת הגוף לא שמענו. והנה על ההגמון לא קשה כי הם מינים ומהפכים דברי אלקים חיים למינות, ומי יודע איזה פירוש שפירש הרשע בכתוב הזה לדעתו קאי על שמירת הגוף. אך דברי רבינו הר"מ צ"ע מלן זה דהוי עשה לשמירת הגוף מרק השמר וגו' דמיירי בענינים העומדים ברומו של עולם עיקרי הדת, וצ"ע. אך בודאי מצא באיזה מקום ונעלם מאתנו.

11 תלמוד בבלי מסכת יבמות דף יב עמוד ב

תני רב ביבי קמיה דרב נחמן, שלש נשים משמשות במוך: קטנה, מעוברת, ומניקה; קטנה - שמא תתעבר ושמא תמות, מעוברת - שמא תעשה עוברה סנדל, מניקה - שמא תגמול בנה וימות; ואיזו היא קטנה? מבת י"א שנה ויום אחד עד י"ב שנה ויום אחד, פחות מכאן ויתר על כן - משמשת כדרכה והולכת, דברי ר"מ; וחכ"א: אחת זו ואחת זו - משמשת כדרכה והולכת, ומן השמים ירחמו, משום שנאמר: (תהלים קט"ז) שומר פתאים ה'.

12 שו"ת אגרות משה חלק אה"ע א סימן סג

והנה שיטת רש"י ביבמות דף י"ב דשלש נשים לר"מ שסובר שיש קצת חשש סכנה מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא יתעברו עיי"ש וא"כ כ"ש באשה שתסתכן בעבור ולידה מחמת מחלתה וחולשתה שמותרת. ואף לרבנן יודו בזו שמותרות, דהא ברור שלא פליגי רבנן אהיתר דסכנה רק שבאלו השלש נשים פליגי מטעם שמן השמים ירחמו כמפורש בדבריהם שרק מטעם זה אסרי והוא לתרץ שלא יקשה קושית הרא"ה והריטב"א בשט"מ כתובות דף ל"ט על פרש"י דכיון שיש סכנה איך אסרי רבנן. וטעמם הוא אף שבכל מקום לא אמרינן מן השמים ירחמו ואסור להסתכן אף במקום חלול שבת ועבירת כל המצות אבל באלו ג' נשים דהוא דבר טבעי בכל הנשים שבעולם, אם היה סכנה בדבר היה נאסר זה בתורה בפירוש וכ"ש שלא לחייבו עוד במצות עונה דהא סתמא כתיב בקרא חיוב עונה אף במעוברת ומניקה ועיקר מצות עונה נאמר ביעוד שהוא בקטנה וסתמא כתיב שהוא גם בשנת י"ב ולכן סברי דהוא הבטחה מן השמים שלא יארע סכנה מזה דמן השמים ירחמו ואין כאן ענין סמיכה על הנס דהוא כבר כדבר טבעי שלא תתעברנה באופן סכנה דאף שבעתים רחוקות אירע סכנה שמתעברות ומסתכנות הוא עונש בכוונה מן השמים ולא מחמת שלא נשמרו ומעונש מן השמים א"א לה להמלט, ולכן אסרי רבנן דהוי כליכא סכנה.

ונשמרתם מאד לנפשתיכם

13) שׁוֹת אַגְרוֹת מִשֶׁה חֶלֶק חוֹ"מ ב סִימָן עו

אם יש איסור בעישון סיגריות.

אסרו חג שבועות תשמ"א. מע"כ ידידי הנכבד מאד בן תורה וירא שמים באמת מוהר"ר ד"ר ר' מאיר רוזנער שליט"א.

הנה ליתן כלל להא דאמרו שומר פתאים ה' בשבת (קכ"ט ע"ב) ובנדה (מ"ה ע"א) בשני דברים שאיכא בהם חשש סכנתא ולא זהירי בהו, אף שודאי בסתם חשש סכנתא אסור לסמוך ע"ז אף אם יזדמן כה"ג בדבר שיש בו חשש סכנתא ולא זהירי בהו אינשי, נראה פשוט דבדבר דאיכא הרבה שלא קשה להו לבריאותם כלום כגון הרבה מיני אוכלין שהאינשי נהנין מהם ביותר כבשרא שמנא ודברים חריפים ביותר אבל קשה זה לבריאותן של כמה אינשי, ליכא בזה איסור מלאוכלן מצד חשש סכנה, מאחר דהרוב אינשי לא מסתכנין מזה. . .

אבל ודאי מן הראוי לכל איש ובפרט לבני תורה שלא לעשן מאחר שהוא חשש סכנתא ואין בזה שום תועלת וגם הנאה לאלו שלא הורגלו בזה וממילא ודאי אין להתרגל לזה ולא יניח אדם לבניו הקטנים שיתרגלו בזה אף אם הוא עצמו נתרגל, וגם בלא ענין חשש הסכנה הזה יש לאסור להתרגל בזה דהא ודאי אין להמשיך עצמו לרבי תאוות והנאות, אלא אדרבא מהראוי לכל אדם למעט עצמו מתאוות ותענוגים יתרים.

והנני ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

14) שׁוֹת מִנְחַת שְׁלֵמָה תִּנְיָנָא (ב - ג) סִימָן לז

ולענין עיקר הדבר מה נקרא ספק פקו"נ ומה לא, ועד איפה הוא הגבול, גם אנכי בעניי הסתפקתי טובא בזה, אלא שמצד הסברא נלענ"ד דכל שדרך רוב בני אדם לברוח מזה כבורח מפני הסכנה ה"ז חשיב כספק פקוח נפש וקרינן ביה בכה"ג וחי בהם ולא שימות בהם, אבל אם אין רוב בני אדם נבהלים ומפחדים מזה אין זה חשיב סכנה, קצת דוגמא לכך הרכבת [זריקת] אבעבועות לילדים, אע"ג דמצד הדין אפשר שצריכים באמת להזדרז ולעשותו בהקדם האפשרי אם הרופא אומר שכבר הגיע הזמן לעשותו, אך אעפ"כ אין רגילין כלל לעשותן בבהילות ובזריזות, ולפיכך אף אם באמת יש בזה קצת סכנה הו"ל כמ"ש חז"ל והאידינא שומר פתאים ד' וחלילה לחלל שבת עבור כך, משא"כ אם אחד נמצא במקום כזה שיודע ברור שאם לא ירכיב עכשיו את האבעבועות בשבת יצטרך לחכות ד' או ה' שנים, כיון דבזמן מרובה כזה ודאי נבהלים ומפחדים לשהות, אפשר דשפיר חשיב כפקוח נפש ודוחה שבת.

15) שׁוֹת חֶלֶקת יַעֲקֹב חוֹ"מ סִימָן לא

הכי יעלה על הדעת לומר דאשה אינה רשאי לינשא ולהוליד בנים מפני שמכניסה עצמה לסכנה להיות יולדת, אלא מאי כן היא פתקה של חוה שנאמר לה בעצב תלדי בנים, וכך הוא מנהגו של עולם, וכיון דדשו בו רבים שומר פתאים ד', והרבה מצינו בש"ס לענין סכנה והשתא דדשו בו רבים שומר פתאים ד', בסוף פ' מפנין לענין הקזה, בע"ז ל' ב' אוכל אדם וכו', בנדה ל"א א' ביום צ' מנא ידע שומר, וביבמות ע"ב א' לענין מילה ביומא דעיבה, והכ"נ לענין זה כיון דכבר דשו בו רבים לילך להרופאים אף שנתוח בחזקת סכנה, שומר פתאים ד', ועיינו רואין ב"ה שרובא דרובא מהחולאים שעושין להם נתוח (השם יצילנו) מתרפאים. ובמהרש"ם ח"א סימן י"ג כ"ד כ"ה האריך הרבה בנאמנות הרופאים, והעלה כפי מה שנתחדשו כעת כלי ההבטה לתוך הרחם, הרואים את כל הרחם כאלו הוא בחוץ, יש להאמינם במה שאומרים, והוי כמכה חיצונה, אגן נמי נאמר, מזמן המהרש"ם עד כעת שנתחדשו כלים מכלים שונים, ובפרט בעיירות הגדולות שטעכניק הנתוח לרפואות הולכת ומצדדת קדימה יום יום בצעדים הכי גדולים, שפיר יש לסמוך על אמירתם כשאומרים שע"י הנתוח יתרפא, ואין בזה חשש משום אל יעמוד אדם במקום סכנה וכאמור, כיון שכבר דשו רבים, שומר פתאים. . .

הגע בעצמך, הכי יעלה על הדעת לאסור על פי דין תורה לנסוע באויטא או באוירון, אף שעיינו רואות ויודעים מכמה אסונות ומקרים רעים דמתרחשו כמה פעמים עם נוסעים הללו, ויתסרו מטעם אל יעמוד אדם במקום סכנה, רק כיון דכבר דשו בו רבים מותר, כמובן יש אנשים שמתיראים לנפשם, ומייעצים גם לאחרים שלא לנסוע מטעם סכנה, ותלוי בטבעו של האיש אם הוא פחדן, אבל כיון דכבר דש בו, דש בו (עי' פסחים ק"י לענין זוגות מאן דקפיד קפיד ודלא קפיד לא קפדין בהד"ל).